

Ahlsman Jakob

Jakob Ahlsman: kansanopetus elämäntehtävänä

Wuonna 1838 kutsuttiin minä Wihdin pitäjään opettamaan yhteisen kansan lapsia. Kaksi vuotta tein minä koetusta, enkä toiwonut jääwäni Uudenmaan lääniin; sillä Turun lääni oli ja on wieläkin minulle rakkaampi. Mutta vuonna 1840 otettiin minä Wihdin koulumestariksi, murhetta pitämän, kuinka Seurakunnan lapset oppisiwat tawamaan ja hywin sisältä lukemaan, joka yritys ei myöskään ole turha ollut. (Sanomia Turusta, 15.7.1856)

Ahkerasti Turun ja Helsingin sanomalehtiin kirjoitellut koulumestari Jakob Ahlsman (1798-1872) siinä kuvailee työuraansa Vihdissä. Hän kertoo yhtä avoimesti onnistumisista kuin vastoinkäymisistä. Opettajantyö on hänelle kaikki kaikessa: hän paneutuu siihen kiihke-ästi ja koko tarmollaan. Aina ei kärsivällisyys kuitenkaan tahdo riittää kovapäisimpien oppilaiden kanssa. Hän puuskahtaa: ”Älköön yksikään sitä pahaksuko, että senkaltaisten kanssa suuttuu, jotka ei tunne puustawia, mutta owat pitempiä kuin opettajat.”

Kiertävän koulumestarin toimeen Jakob Ahlsmanin oli kutsunut kirkkoherra Anders Johan Hipping, joka kantoi huolta vihtiläisten huonosta luku- ja kirjoitustaidosta. Useat Hippingin edeltäjät olivat tehneet aloitteita vihtiläisten lukutaidon kohentamiseksi, olipa välistä turvaututtu rangaistuksiinkin, mutta tilanne oli yhä kaikkea muuta kuin kehuttava.

Koulumestari Ahlsman, jolla oli jo yli kahdenkymmenen vuoden kokemus opetustehtävistä Varsinais-Suomessa, osoittautui niin pystyväksi, että parin vuoden kuluttua, vuonna 1840, pitäjänkokous vakinaisti hänen toimensa. Jakob Ahlsman uurasti Vihdissä kaikkiaan 34 vuotta, aina kuolemaansa saakka.

Opettajaksi 16-vuotiaana

Kirkonkirjojen mukaan Jakob Ahlsman syntyi Pöytyällä 9.6.1798*. Äiti, piika Maria Jöransdotter, antoi puolivuotiaan isättömän vauvan äitinsä hoiviin eikä juuri sen koommin pojastaan huolehtinut. Jakob itse luonnehti myöhemmin isoäitiään ”kowaksi”. Hoitosuhteen laadusta kertoo, että poika joutui selviytyäkseen aika ajoin turvautumaan kerjäämiseenkin.

Sitten muuan marttilalainen leskiemäntä kiinnostui lahjakkaasta Jakobista, tarjosi kodin ja järjesti alkeisopetusta. Jakob edistyi niin nopeasti, suureksi osaksi itseopiskelun ansiosta, että saattoi jo vuonna 1815, ollessaan vasta 16-vuotias, ryhtyä kiertäväksi lastenopet-tajaksi. Opettajanura alkoi Marttilassa ja jatkui runsaat kaksikymmentä vuotta paitsi siellä, myös useassa muussa Turun ympäristön pitäjässä.

Kesällä 1826 Jakob Ahlsman otti poikkeuksellisesti kolme kuukautta vapaata tutustuakseen Turussa siellä muutaman vuoden toimineeseen Bell-Lancaster –kouluun. Uusi opetusmenetelmä teki häneen niin voimakkaan vaikutuksen, että hän toteutti sitä omassa työs-sään siitä alkaen. Bell-Lancaster –koulun peruseriaatteita oli, että edistyneemmät oppilaat ohjasivat hitaampia.

Hengellinen työnäky

Jakob Ahlsman koki olevansa lasten opettajana kutsumustyössä, vastuullisessa hengellisessä tehtävässä. Hän luonnehtii työtään lehtiartikkelissa v. 1858: ”Koulumestarin wirkaan ei mahda

yksikään tunkea, jollei hänellä harjoitettua mieltä ja siihen wirkaan sowljaita luonnon lahjoja ole, muutoin hän tulee seurakunnalle ja itsellensä kuormaksi. Hänen pitä kristillisellä ja walaisewalla esimerkillä waeltaman Herran seurakunnassa, ettei hänen wirkaansa laitetaisi. Hänen pitää oleman lempiä hengessä, niin että lasten sydämet yhdistywät hänen sydämensä kanssa yhteen henkeen ja rakkauteen. Hänen pitää oleman hengellisen lastenimettäjän.”

Evankeliumin sanoman esillä pitäminen kuului erottamattomasti Ahlsmanin kutsumustyöhön. Hänen tiedetään laatineen kirjasen nimeltä Jesuksen Kristuksen sotamies, josta aikalaistiedon mukaan otettiin useita painoksia. Professori Hannes Sihvo yhtyy professori Viljo Tarkiaisen käsitykseen, jonka mukaan Seitsemässä veljeksessä on viitteitä siitä, että Aleksis Kivi tunsu tämän kirjasen.

Vihtiläistä vastamäkeä

Vihtiläisten vanhempien nuiva ja vastahakoinen suhtautuminen koulunkäyntiin tuntui monesti raskaalta, puhumattakaan pilkasta, jota elintavoiltaan originelli lastenopettaja sai aika ajoin kokea, mutta sitkeästi hän wain jatkoi vuodesta toiseen. Ahlsman kertoo: ”Koulumestari, joka oikein ahkera on wirassansa, niin ei hän lope aikaansa ilman lapsia. Hän kuolee ikäwään. Hän pitää päälle opetuksellansa sekä suwella että talwella.” Vielä Vihdin aikanaankin Ahlsman palasi useana kesänä tuttuihin Varsinais-Suomen pitäjiin pitämään ”suwi-koulua”, kun vihtiläiset katsoivat lasten kerkiävän kouluun wasta elonkorjuun ja perunannoston jälkeen.

Vuoden 1858 syksyllä Ahlsman pyrittiin siirtämään eläkkeelle vedoten hänen ”korkeaan ikäänsä”. Samalla ilmaistiin epäsuorasti, ettei oltu tyytyväisiä hänen työnsä tuloksiin. Lopullisen sysäyksen tähän yritykseen lienee antanut julistus Suomen kansanopetuksen järjes-tämisen perusteista, jonka keisari oli antanut saman vuoden huhtikuussa. Ilmassa oli pitkään ollut tyytymättömyyttä kansanopetuksen yleiseen tasoon maassa, ja muutospaineeet johtivat vuoden 1866 kansakouluasetukseen. Kirkon hoitama kiertokoulu huolehti kuitenkin alkeisopetuksesta warsinkin maaseudulla pitkälle 1900-luvulle.

Ahlsman torjui eläketarjouksen, koska katsoi voimiensa riittävän työn jatkamiseen. Koulumestarin jäärapäisyys ja suoranaanainen uppiniskaisuus esimiestensä käskyjä kohtaan aiheutti hankauksia hänen viimeisinä vuosinaan, mutta jonkinlainen sopukin näyttää syntyneen, koskapa Ahlsman sai jatkaa toimessaan kuolemaansa asti.

Lehtien ”kirjeenvaihtaja”

Jakob Ahlsman kirjoitti sanomalehtiin kannanottoja kouluasioista, kertoi omasta työstään ja lähetti uutisia Vihdin asioista yleensä, mm. säistä ja vuodentulosta, onnettomuuksista ja sairausepidemioista käyttäen usein nimimerkkiä J. A-n. Maaliskuussa 1855 saatiin Suo-mettaresta lukea tällainen samaisen nimimerkin lähettämä uutinen: ”Wiinan keitto on alkanut ja on suurimmassa wallassa. Meno on siiwo kuitenkin, juopuneita ei ole näkynyt muuta kuin muutamia. – Raittiuskirjoja on jaettu lukusioilla, mutta loppuiwat kesken. Ehkä niiden lukeminen kantaa hywiäkin hedelmiä. – Muutamia tulipaloja on tapahtunut. – Joulun edellä alkoi rupulitauti ja liikkuu wieläkin; on wienyt ihmisiä hautaankin. Toinen kowa tauti ilmestyi nyt nykyjään: se alkaa kowalla pään särkemisellä ja panee muutamissa minuutissa tautiwuoteelle.”

Tuntematon sanakirjantekijä ja virsiasiantuntija

Harva tietää, että Ahlsman laati muiden töidensä ohella vuosina 1826-35 käsinkirjoitetun, 302-sivuisen ruotsalais-suomalaisen sanakirjan, jota ei tosin milloinkaan painettu. Tätä sanakirjaa käsittelevässä artikkelissa (Virittäjä 1939, s. 254-258) mainitaan mm.: "Sen 'löysi' 1910-luvulla lohjalainen kotiseuduntutkija, opettaja Ilmari Sippola, jonka perikunnan hallussa sanakirjaa säilytetään." Sanakirjan ainoaksi jääneen kappaleen myöhemmät vaiheet ovat hämärän peitossa.

Virsiä sepittäjänäkin ansioitunut Elias Lönnrot kutsui kesällä 1868 suuresti arvostamansa Ahlsmanin luokseen Sammattiin ja pyysi tätä avustamaan meneillään olleessa uuden virsikirjan valmistelutyössä. Iäkäs koulumestari sai tehtäväkseen arvioida ja ryhmitellä uusia virsiä, muttei ehtinyt saattaa työtä loppuun ennen kuolemaansa.

Kouluvanhuksen testamentti ja perintö

Jakob Ahlsman kuoli rakastamansa työn keskellä 29.11.1872 Vihdin Olkkalassa. Jo puolitoista vuosikymmentä aikaisemmin hän oli kirjoittanut: "Mutta sen minä toivoisin, että minä lasten keskellä päättäisin minun elämäni juoksun."

Vaatimattomasti ja säästeliäästi elänyt "kouluvanhus" oli edellisenä vuonna testamentannut omaisuutensa "Vihdin Emä-Kirkon Seu-rakunnan Turvattomille ja Köyhille Orvolapsille". Muutamaa viikkoa ennen kuolemaansa hän oli vielä tarkentanut testamenttimääräyksiä ja antanut ohjeita hautaamisestaan.

Ahlsman itse oli toivonut, että hänen hautansa merkittäisiin puuristillä ja että sen päälle istutettaisiin "yxi Piili-Puu". Historioitsija Kaarle Soikkeli kertoo ehdottaneensa syksyllä 1906, että haudalle pystytettäisiin yhteisesti kerätyillä varoilla muistomerkki. Kirkon pääoven lähellä onkin jo vuosisadan seissyt harmaa kivipaasi muistutuksena eräästä merkittävästä vihtiläisestä vaikuttajasta.

ks. myös [Anna Kuismin: Kiertokoulun ja kansakoulun välissä \(Kasvatus ja aika- lehden artikkeli 2014\)](http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=626) http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=626

Lähteitä

Anttila, Aarne: Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1985: 516.

Hipping, A.J.: Vihdin pitäjä. Vihti-Seura, 1965: 113-114.

Kajanti, Caius: "Unohtunut sanakirja. Koulumestari Jacob Ahlsmanin käsin 'painettu' teos". Helsingin Sanomat 20.12.1938.

Kajanti, Caius: "Jacob Ahlsmanin ruotsalais-suomalaisen sanakirjan käsikirjoitus vv:lta 1826-1835". Virittäjä 1939: 254-258.

Karvonen, Heikki et al. (toim.): Keskenäinen tehtävä. Vihdin seurakunnan 500-vuotisjuhla-julkaisu. Vihdin seurakunta, 2006: 80-88.

Kuusela, Kirsti ja Vilppula, Matti (toim.): Vihtiläisiä lunterelukui. Kaarlo Rannan muistiinpanoja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1981: 147-149.

Myllyniemi, Seppo: Vihdin historia 1800-1918. Vihti Venäjän vallan aikana. Vihdin kunta, 1990: 207-213.

Oja, Aulis: Karinaisten historia. Karinaisten seurakunta, Karinaisten kunta, 1957: 222.

Ollila, Reino: "Jacob Ahlsman, Vihdin koulumestari vuosina 1838-1872". Opettajain lehti 20.7.1945; 26.10.1945; 2.11.1945.

Romppanen, Birgitta: Från målspråk till källspråk. Utvecklingen av den finsk-svenska och den enspråkiga finska ordboken. Acta Wasa-ensia Nr 91. Vaasan Yliopisto, 2001:125.
Sihvo, Hannes: ”Jukolan veljekset - viimeiset pakanat ja Kristuksen soltaatit Hämeen metsissä”. Artikkelit Aleksis Kivi –verkkosivuilla: <http://www.aleksiskivi-kansalliskirjailija.fi/>
Soikkeli, Kaarle: ”Jacob Ahlsman”. Luku Länsi-Uudenmaan Kansanopiston toimintakertomuksessa 1897-1917.
Tarkiainen V. et al. (toim.): Kaukametsä. Esseitä, novelleja, runoja. Aleksis Kiven Seura. 1949: 181.
Ylönen, Aulikki: Pöytyän, Yläneen ja Oripään historia vuoteen 1865. Pöytyän, Yläneen ja Oripään historiatoimikunta, 1969: 863.

Ahlsmanin lehtikirjoituksia Historiallisessa sanomalehtikirjastossa:

(<http://digi.lib.helsinki.fi/index.html>)

Suometar 17.5.1853; 27.5.1853; 23.3.1855; 8.7.1859; 15.7.1859

Sanomia Turusta 15.7.1856; 2.9.1856; 7.9.1858; 14.9.1858; 18.10.1859; 10.5.1861; 10.1.1862

Suomalainen Wirallinen Lehti 5.9.1866

* Kirkonkirjojen mukaan Jakob Ahlsman oli syntynyt 9.6.1798 Pöytyän Kumilan kylässä. Hautakivessä Vihdin kirkonmäen hautausmaalla on väärä syntymäaika 9.7.1798. Eräässä lehtiartikkelissa Ahlsman tosin itse kertoo syntyneensä 4.7.1798.

Teksti: Pekka Nieminen. Teksti on alunperin julkaistu Vihti 500-juhlasivustolla.